

В ходе интерпретации результатов диагностической самостоятельной работы обучающихся 3-го класса были учтены результаты наблюдения за выполнением самостоятельной работы. Можно отметить, что полученные в результате анкетирования данные подтверждают и результаты проведённого нами педагогического эксперимента. Большинство обучающихся данного класса не проявляли интерес к самостоятельной работе, выполняли без помощи учителя только задания репродуктивного характера, не могли организовать свое рабочее место, планировать время и способы действия. Лишь немногие ученики (28 %) проявляли устойчивый учебно-познавательный интерес к выполнению самостоятельной работы, инициативу, особенно, если требовалось выполнить нестандартное упражнение, делали работу без помощи учителя.

Наибольшие трудности у обучающихся проявились в определении вида предложений по цели высказывания. 50 % обучающихся в качестве словосочетания выписывали главные члены предложения, т. е. подлежащее и сказуемое. При выполнении заданий 3-го уровня у младших школьников возникли трудности в определении второстепенных членов предложения, только 2 обучающихся смогли сделать синтаксический разбор предложения и охарактеризовать его.

Заключение. Результаты проведенного исследования показали, что в начальной школе на уроках русского языка необходимо последовательно, систематически использовать определенные виды самостоятельной работы обучающихся по изучению элементов синтаксиса, позволяющие формировать знания о синтаксических единицах языка, умения их анализа; развивать устную и письменную речь младших школьников.

Список цитируемых источников

1. Ковальская, М. К. Организация самостоятельной работы учащихся в процессе обучения / М. К. Ковальская. — М. : Современ. педагогика, 2007. — 197 с.
2. Арутюнова, Н. Д. Синтаксис : лингвист. энциклопед. слов. / Н. Д. Арутюнова. — М. : Совет. энцикл., 1990. — 685 с.
3. Сластенин, В. А. Педагогика : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / В. А. Сластенин. — М. : Академия, 2002. — 323 с.

УДК 372.882

Л. У. Рабцава

Аршанскі каледж установы адукацыі «Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава», Орша

КРАЯЗНАЎЧЫ МАТЭРЫЯЛ НА ЎРОКАХ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ЯК СРОДАК РАЗВІЦЦЯ ТВОРЧЫХ ЗДОЛЬНАСЦЕЙ БУДУЧЫХ НАСТАЎНІКАЎ ПАЧАТКОВЫХ КЛАСАЎ

Уводзіны. Беларуская літаратура з'яўляецца скарбніцай філасофскай і маральна-эстэтычнай думкі. У ёй прадстаўлены імёны такіх знакамітых паэтаў і пісьменнікаў, як Я. Колас, Я. Купала, М. Багдановіч, К. Чорны, М. Танк, І. Мележ, В. Быкаў, У. Караткевіч, А. Адамовіч і інш. Мастацкае слова гэтых аўтараў абаяваецца на глыбінную народную філасофію і дае тлумачэнне сутнасці, сэнсу, асаблівасцям нацыянальнага жыцця.

Асноўная частка. Адным з магчымых варыянтаў пабудовы цікавага і змястоўна насычанага ўрока можа быць выкарыстанне на ім мастацкага краязнаўства. Апошняе ўяўляе сабой вывучэнне, засваенне, захаванне, развіццё і распаўсюджванне навучэнцамі каштоўнасцей мастацкай культуры роднага краю [2, с. 3]. У працэсе мастацкага краязнаўства яны знаёмяцца з творчасцю і біяграфіяй пісьменнікаў-землякоў, а таксама выяўляюць памятныя мясціны, звязаныя з гісторыяй стварэння твораў мастацкай літаратуры. Гэта дазваляе ўсвядоміць сувязь літаратуры з жыццём, убачыць тое асяроддзе, тыя факты і з'явы, якія паслужылі матэрыялам для творчасці паэта або пісьменніка, пранікнуць у яго творчую лабараторыю, вывучыць яго метады, ідэалы, прасачыць сувязь яго творчасці з вызначанымі сацыяльна-гістарычнымі ўмовамі.

Часам такі мясцовы матэрыял, невялікі па аб'ёму, і выступае толькі ў якасці дадатка да тэмы ўрока, але яго неабходна выкарыстоўваць. Так, напрыклад, пры вывучэнні тэмы «Гістарычнае мінулае ў творчасці сучасных беларускіх пісьменнікаў» мэтазгодна звярнуцца да творчасці пісьменніка Аршаншчыны У. Караткевіча, якога найперш цікавіў лёс народа, гістарычныя старонкі барацьбы беларусаў за свабоду, за маральнае, а не толькі за фізічнае развіццё. У ранніх творах аўтар даверыўся легендам і паданням,

летуценнасці («Лятучы Галандзец»), прыгажосці прыроды, празрыстаму небу і вясновай паводцы («Блакiт і золата дня»), адкрыў паэзію жыцця, каханьня, дзяцінства («У шалашы», «Як звяргаюцца ідалы»). Яго першыя героі — і паэт Лявон Касачэўскі, і двухгадовая Алёнка — глядзяць на свет, як і сам аўтар, шырока адкрытымі, даверлівымі вачамі.

У пачатку свайго творчага шляху Караткевіч-празаік адкрывае чытачу Беларусь, яе даўняе, сiвое мінулае. У сваіх творах пра мінулае ён заклікае нас палюбіць, захапіцца Радзімай, яе сынамі і дочкамі, яе слаўнай гісторыяй. Розныя тэмы раскрыты ў гістарычных творах аўтара: у цэнтры рамана «Нельга забыць» падзеі паўстання 1863 года, культ свабоды ў цэнтры аповесцей «Ладдзя Роспачы», «Дзікае паляванне караля Стаха», рамана «Чорны замак Альшанскі», п'ес «Кастусь Каліноўскі», «Званы Віцебска», «Маці ўрагана» і многіх іншых твораў. Творы У. Караткевіча вучаць нас любіць жыццё, шанаваць каханне, не толькі браць, але і аддаваць, верыць і перамагаць. Яны рамантычна-акрыленыя, яркія, як мары і думкі самога пісьменніка, у іх пульсуе жывая, крынічная гісторыя.

Урокі вывучэння сучаснай беларускай паэзіі таксама можна пачаць з творчасці Уладзіміра Караткевіча, бо гэта, як лічаць даследчыкі, арыгінальны і непаўторны паэт. Ён пачынаўся з паэзіі — праўдзівай, шчырай, смелай, прасякнутае невычэрпным, непрыхаваным болем за край і народ свой. Болем гэтым напоўнены радкі амаль кожнага твора, што былі змешчаны ў кнігах «Матчына душа», «Вячэрнія ветразі», «Мая Іліяда» і «Быў. Ёсць. Буду».

Вершы У. Караткевіча, пачынаючы з ранніх, першых, — гэта нераўнадушныя, не чыста апісальныя творы. Кожны з іх напісаны на хвалі высокага эмацыянальнага напружання, у многіх нібы растварыліся кавалачкі найсумленнейшай паэтавай душы.

Тэму «Адлюстраванне подзвіга народа ў Вялікай Айчыннай вайне» неабходна пачаць са знаёмства з творчасцю аршанскіх паэтаў і пісьменнікаў, якія смела і рашуча выступалі супраць фашысцкіх захопнікаў: Ю. Багушэвіч, А. Стаховіч, У. Корбан, М. Садковіч, Я. Васілёнак, А. Міронаў, І. Сіпакоў.

Аповесці, апавяданні, вершы, байкі, гумарэсткі ваеннай тэматыкі актуальны і сёння, бо пісаліся яны не толькі для свайго часу, але і для будучыні. Пісьменнікі і паэты Аршаншчыны паспяхова распрацавалі ваенную тэму, пранікаючы ў яе глыбінныя пласты, па-свойму асэнсоўваючы і звязваючы з сучаснасцю падзеі тых даўніх гадоў. Гэта сведчыць пра тое, што подзвіг народа жыве ў памяці людскай і шчодро сілкуе нашу літаратуру.

Пры знаёмстве з байкай, адным з жанраў беларускай літаратуры, мэтазгодна звярнуцца да творчасці вядомага аршанскага байкапісца У. Корбана. Сатыра ў беларускай літаратуры — гэта самастойны жанр з уласнымі задачамі, сваімі выяўленчымі сродкамі. Асаблівай папулярнасцю карыстаецца ў народзе байка, у якой сканцэнтраваныя ўсе лепшыя здабыткі жывога народнага слова. Менавіта народны погляд на жыццёвыя з'явы, актыўнае стаўленне да народнага слова надалі доўгае жыццё байкам класіка беларускай літаратуры К. Крапівы. І гэтыя ж якасці прыцягнулі агульную ўвагу да лепшых баек У. Корбана, які з поўнай падставай лічыць сябе вучнем і паслядоўнікам К. Крапівы. У аўтабіяграфічных нататках «Ад разца да п'яра» У. Корбан піша: «У Кандрата Кандратавіча я заўсёды вучыўся майстэрству сатырычнага твора, і ён па-бацькоўску прыклаў сваю вопытную руку да маёй першай кніжкі “Мы іх ведаем”, якая выйшла ў 1950 годзе» [1, с. 345].

Літаратурная спадчына вядомага беларускага паэта ўражвае. За дваццаць год творчасці толькі ў Беларусі ўбачылі свет дзесяць зборнікаў паэзіі і прозы, а такія кнігі, як «Янка і санкі», «Пра жывёл і пра звяроў», «Учора, сёння і заўтра» і «Суседскі двор», напісаны спецыяльна для дзяцей.

Вядомы беларускі крытык Я. Казека, аналізуючы стан такога літаратурнага жанра, як байка, адзначае, што з імем Уладзіміра Корбана і звязана сучасная беларуская байка». Адзначылі крытыкі і тое, што ў яго байках можна знайсці вобразы, якія па сваёй лаканічнасці, трапнасці і вобразнасці прэтэндавалі на ролю афарызма. Ф. Янкоўскі, шукаючы ў канцы 50-х гадоў крылатыя словы і афарызмы для сваёй кніжкі, з байкапісцаў спыніўся толькі на У. Корбане.

Заклучэнне. Краязнаўчыя экскурсіі, экспедыцыі ў спалучэнні з літаратурнымі віктарынамі, вечарынамі, канферэнцыямі не толькі фарміруюць цікавасць навучэнцаў да літаратуры роднага краю, але і садзейнічаюць станаўленню пачуцця прыналежнасці да гісторыі і культуры, забяспечваюць пераемнасць духоўных традыцый [2, с. 14].

Спіс цытаваных крыніц

1. *Корбан, У.* Ад разца да п'яра / У. Корбан // Аўтабіяграфічны нарыс: выбранае. — Мінск : Маст. літ., 1976. — 345 с.
2. *Торханова, А. В.* Художественное краеведение в воспитании школьников : пособие для педагогов. — Минск : Беларусь, 2000. — 126 с.